

Т. О. Павлова

к.ю.н., доц., доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики ОНУ імені І. І. Мечникова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ ДІТЕЙ ТА БАТЬКІВ

У ст. 51 Конституції України закріплено, що «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою» [1].

Реалізація охоронної функції є пріоритетною для кримінального права, про що можливо зробити висновки із змісту ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а саме «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням» [1]. Реалізація охоронної функції є головним завданням кримінального законодавства України та

здійснюється за допомогою кримінально-правових засобів охорони, які закріплені більшою частиною у Загальній частині чинного Кримінального кодексу України. При цьому поняття термін «кримінально-правові засоби охорони» не надається законодавцем, більш того вони досі не систематизовані законодавцем.

Під кримінально-правовими засобами пропонується розуміти спеціальні кримінально-правові інструменти, за допомогою яких забезпечується найбільш оптимальне регулювання кримінально-правових відносин та максимально ефективно досягнення завдань законодавства України про кримінальну відповідальність.

Кримінально-правові засоби охорони дітей та батьків пропонується поділити на: 1) засоби охорони прав дітей та батьків, які реалізуються при притягненні до кримінальної відповідальності та 2) засоби охорони прав дітей та батьків від протиправних посягань.

Кримінально-правові засоби охорони прав дітей та батьків при притягненні до кримінальної відповідальності включають у себе: 1) заборону або обмежене призначення та застосування деяких видів покарань щодо вагітних жінок або жінок, які мають малолітніх дітей; 2) вагітність або вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім закріплені в якості обставин, що пом'якшує покарання (п. 3, 4 ст. 66 КК України); 3) вагітність або наявність у жінки малолітніх дітей є підставою для звільнення від відбування покарання, наприклад, ст.ст. 79, 83 КК України.

У чинному Кримінальному кодексі України закріплюються також кримінально-правові засоби охорони прав дітей та батьків від протиправних посягань, а саме: 1) вчинення кримінального

правопорушення щодо вагітної жінки або малолітньої дитини чи в її присутності є обставиною, що обтяжує покарання (п. 6, п. 7 ч. 1 ст. 67 КК України), яка обов'язково повинна бути врахована судом при призначенні покарання – ч. 2 ст. 67 КК України; 2) закріплення вчинення кримінального правопорушення батьками (або особами, що їх замінюють) щодо їх малолітніх (неповнолітніх) дітей у якості самотійного кримінального правопорушення або у якості кваліфікуючої ознаки; 3) закріплення домашнього насильства у якості окремого складу злочину; 4) вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах є обставиною, що обтяжує покарання, а також кваліфікуючою ознакою у окремих складах кримінальних правопорушень; 5) застосування кримінально-правового заходу – обмежувальних заходів на додаток до покарання щодо особи, яка вчинила домашнє насильство (ст. 91-1 КК України).

При дослідженні правових засобів охорони прав дітей та батьків було встановлено, що у нормах чинного Кримінального кодексу України в цілому передбачено достатні правові гарантії щодо вагітних жінок, жінок, які мають малолітніх дітей, батьків (або осіб, які їх замінюють). Чого не скажеш про чоловіків, які самотійно виховують малолітню дитину. Чинний Кримінальний кодекс України, на наш погляд, недостатнім чином охороняє їх права (та права їх дітей) за допомогою кримінально-правових засобів, адже тільки в ч. 2 ст. 172 КК України йдеться про вчинення діяння, передбаченого ч. 1

вказаної статті щодо самотнього батька, який самостійно виховує малолітню дитину або дитину з інвалідністю.

Для ефективного захисту дітей та батьків від протиправних посягань кримінально-правовими засобами необхідно закріпити рівні правові гарантії при притягненні до кримінальної відповідальності, призначенні покарання або звільненні від покарання або його відбування відносно самотніх батьків (матері або батька), які не позбавленні батьківських прав, та самостійно виховують малолітню (неповнолітню) дитину або дитину-інваліда. Вказану проблему можливо вирішити шляхом використання терміну «батьки».

У зв'язку з тим, що держава покладає на батьків обов'язок щодо виховання, розвитку, турботи та створення необхідних належних умов для нормального психофізіологічного розвитку дитини у сім'ї, вважаємо за доцільне у якості кваліфікуючих ознак закріпити вчинення батьками (або особами, які їх замінюють) кримінальних правопорушень, передбачених статтями – ст. 149; ст. 153 КК; ст. 154 КК; ст. 314 КК; ст. 315 КК України тощо.

Отже, кримінально-правові засоби охорони прав дітей та батьків – це система кримінально-правових інструментів, за допомогою яких здійснюється охорона прав дітей та батьків у двох напрямках, а саме: охорона при притягненні до кримінальної відповідальності та охорона від кримінально протиправних діянь.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Основний закон від 28.06.96 р. в ред. від 01.01.2020 р. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. із змінами та доп. станом на 19.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.